

■ Του ΧΑΡΗ ΣΤΡΑΤΙΔΑΚΗ*

Συνεχίζουμε σήμερα τη δημοσίευση των εισηγήσεων που πραγματοποιήθηκαν στην εκδήλωση του Σχολικού Μουσείου του Δήμου Ρεθύμνης στις 22 του περασμένου Ιουλίου, η οποία είχε ως θέμα την προσφορά του δασκάλου και της δασκάλας στον αλφαιβητισμό των Κρητών κατά τον 19^ο αιώνα και μέχρι τη δεκαετία του 1960. Μία από τις έξι συνολικά εισηγήσεις που έγιναν ήταν από τον συντάκτη της στήλης και είχε ως θέμα την προϊστορία και την ιστορία του Σχολικού Μουσείου, που φέτος έγινε αιώσις είκοσι χρόνων. Είναι, αν μη τι άλλο, μια ιστορία εθελοντισμού, μακριά από σκοπιμότητες και εισροές ευρωπαϊκών προγραμμάτων, με το χέρι στη δική μας τσέπη και όχι σε ξένες για «αρπαχτές» της στήλης. Μια ιστορία ενθουσιασμών αλλά και απογοητεύσεων, όπως θα δούμε στη συνέχεια

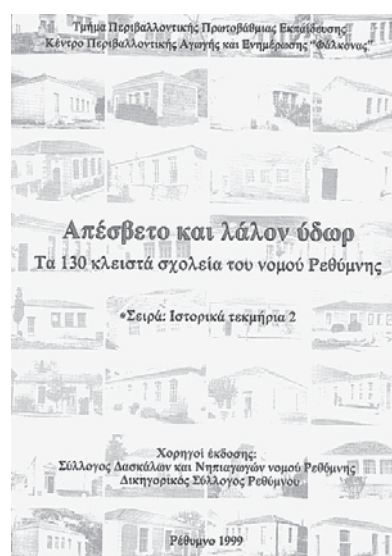
Αναδιφώντας το χθες (119)

Σχολικό Μουσείο Δήμου Ρεθύμνης: απολογισμός δύο δεκαετιών προσπαθειών και εθελοντισμού

Η ιστορία του Μουσείου υπερβαίνει ουσιαστικά την εικοσαετία, αφού ήδη από το έτος 1996, που ο υπογραφομένος ανέλαβε Υπεύθυνος Περιβαλλοντικής Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης, είχε ξεκινήσει η συκέντρωση αρχαιακού και εποπτικού υλικού, από τα σχολεία, που την εποχή εκείνη έκλειναν το ένα μετά το άλλο και το περιεχόμενό τους έμεινε έρμαιο του κάθε τυχόντος. Μερικά από τα διδακτήρια αυτά μετατράπηκαν δυστυχώς σε στάβλους ενώ τα περισσότερα χρησιμοποιούνται -ευτυχώς- σήμερα από τους πολιτιστικούς συλλόγους των χωριών τους. Όμως στην πλειοψηφία των περιπτώσεων οι Σύλλογοι αυτοί δεν στάθηκαν ικανοί να εκτιμήσουν το υλικό που εγκαταλείφθηκε και που αποτελεί τεκμήριο για την εκπαιδευτική -και όχι μόνο- ιστορία του χωριού τους και το παρέπεψαν στα σκουπίδια ή στην πυρά.

Το έναυσμα για την ίδρυση ενός τέτοιου μουσείου είχε δώσει για μια ακόμα φορά ο συνταξιούχος δάσκαλος Αντώνης Δαφέρμος, με την σειρά δημοσιευμάτων του για τα κλειστά σχολεία. Με τη σειρά μου κι εγώ έκανα στη συνέχεια μια παρόμοια καμπάνια, που κατέληξε στην κυκλοφορία βιβλίου και ψηφιακού δίσκου για τα 120 μέχρι τότε κλειστά σχολεία του νομού Ρεθύμνης. Τον Ιανουάριο λοιπόν του 1999, ως Τμήμα Περιβαλλοντικής της Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και Κέντρο Περιβαλλοντικής Αγωγής και Ενημέρωσης «Φάλκονας», έκανα αίτηση στον Δήμο Αρκαδίου για την παραχώρηση του διδακτηρίου του σχολείου της Αμνάτου, που μόλις είχε κλείσει. Ζητούσα παράλληλα την βοήθειά του στην ίδρυση και λειτουργία ενός Σχολικού Μουσείου.

Την ίδια εποχή παρουσιάσα την ιδέα αυτή στην 4^η Παγκρήτια Συνάντηση Εκπαιδευτικών Προγραμμάτων και Έββαλα, θεωρώ, έτσι τις βάσεις για την ίδρυση και άλλων σχολικών μουσείων, όπως εκείνου της εκπαίδευσης του Πανεπιστημίου Κρήτης στο Ξενία και του Μουσείου Σχολικής Ζωής στα Χασιά (εικόνα). Όμως ένα παρόμοιο αίτημα παραχώρησης του κτηρίου είχε κάνει και ο Πολιτιστικός Σύλλογος Αμνάτου, προκειμένου να το χρησιμοποιήσει για τις κοινωνικές του ανάγκες και ως εντευκτήριο, που δεν διέθετε. Όταν όμως, με τον διάδοχό μου **Γιώργο Πολάκη**, τους ενημερώσαμε για το τι σκοπεύαμε να δημιουργήσουμε στο χωριό τους, έκαναν αμέσως πίσω στο αίτημά τους, και από τότε αποδείχτηκαν οι μεγαλύτεροι συμπαραστάτες και χορηγοί του Μουσείου. Να σημειώσουμε ότι ο Σύλλογος διατηρεί στην Αμνάτο και ένα εξαιρετικό Ιστορικό - Λαογραφικό Μουσείο, στο οποίο θα έχουμε την ευκαιρία να αναφερθούμε στο μέλλον.

Ακολούθησαν μέρες ευφορίας αλλά και μέρες απογοητεύσεων, επί θητειών στον Δήμο Αρκαδίου του **Γιώργου Φανουργάκη**, με υπεύθυνο τον **Γιάννη Κονταξάκη**, και του **Μανώλη Μανωλακάκη**, με υπεύθυνο κάποιον ντόπιο δημοτικό σύμβουλο, που ανέστειλε ουσιαστικά την εξέλιξη του Μουσείου, και στη συνέχεια την **Αναστασία Μαντζουράνη**, που του έδωσε μια δυναμική ώθηση και το προχώρησε προς την ολοκλήρωσή του. Ατυχία για το Μουσείο υπήρξε στη συνέχεια το γεγονός ότι ο τρίτος στη σειρά Υπεύθυνος Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, παρότι καταγόμενος από την Αμνάτο, δεν συνέχισε την προσπάθεια, αλλά πριμοδότησε με υλικό του τη δημιουργία ενός άλλου -παρόμοιου- μουσείου μέσα στο Ρέθυμνο, από άλλο φορέα. Το νομικό καθεστώς του Νομικού Προσώπου Δημοσίου Δικαίου του Μουσείου έμεινε στη συνέχεια έωλο, όταν ο Δήμος συγχωνεύτηκε με εκείνον του Ρεθύμνου, αντιπρόσωποι του οποίου παρέλαβαν τα κλειδιά του και -όπως δήλωσαν στη συνέχεια- τα έχασαν! Μπροσ στον κίνδυνο το Μουσείο να κλείσει οριστικά, προχωρήσαμε σε δυναμικές κινητοποιήσεις, οπότε την διοικήσή του ανέλαβε η **Πέπη Μπριλιράκη** και την τελευταία πενταετία ο **Μίνως Αλεφαντινός**. Η θητεία και να πωδύ κριείται ως επιτυχημένη και το Μουσείο μπόρεσε τελικά να αναπτύξει σταδιακά τις δραστηριότητές του.

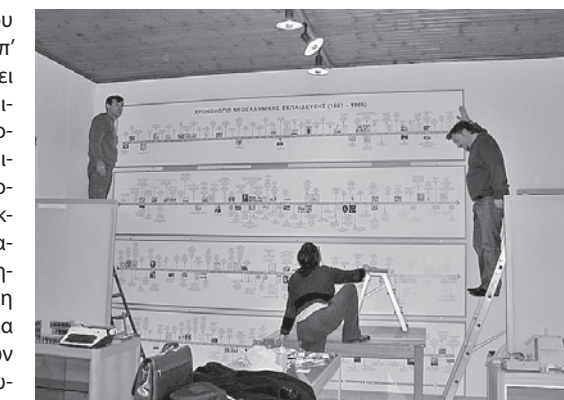
Μέχρι σήμερα το Μουσείο έχει προσφέρει τριάντα εκπαιδευτικά προγράμματα σε περισσότερους από 15.000 μαθητές δημοτικών σχολείων, κυρίως από το νομό Ρεθύμνης. Παράλληλα έχει προσφέρει ειδικά διαμορφωμένα και σταθμισμένα προγράμματα σε παιδικούς σταθμούς και νηπιαγωγεία, όπως και άλλα σε μαθητές γυμνασίων και λυκείων, μερικοί από τις οποίους έχουν έρθει από τα Χασιά, από το Ηράκλειο, αλλά και από την μακρινή Ιεράπετρα. Περισσότεροι από 5.000 είναι μέχρι σήμερα οι απλοί επισκέπτες του Μουσείου, μεμονωμένοι ή σε ομάδες συλλόγων, ΚΑΠΗ, τουριστικές, συνδικαλιστικές ενώσεις κ.λπ. Όλοι τους φεύγουν ευχαριστημένοι, όχι μόνο επειδή τα εκθέματα τους ζυπνούν παιδικές αναμνήσεις, αλλά και επειδή τους προσφέρεται ποικίλο ενημερωτικό υλικό σε εκπαιδευτικές πινακίδες, οι οποίες βοηθούν στην ένταξη των αναμνήσεων αυτών σ' ένα ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο.

Παράλληλα έχουν τη δυνατότητα, ιδιαίτερα οι ερευνητές της νεοελληνικής εκπαίδευσης, να μελετήσουν θέματα ιστορίας της εκπαίδευσης στην πλούσια βιβλιοθήκη και αρχαιοθήκη του Μουσείου αλλά και να συμβουλευτούν τις εκδόσεις του, που μέχρι σήμερα δεν είναι λίγες. Όλοι εντυπωσιάζονται από το γεγονός ότι οι συντελεστές του Μουσείου διατελούν εθελοντές. Εκτιμούν επίσης το γεγονός ότι κανένα από τα εκθέματά του δεν προέρχεται από αγορά, αλλά από δωρεές, και ότι το Μουσείο δεν ξεχνά τις προσφορές τους, αναφέροντάς τους στα σχετικά δελτία τύπου που εκδίδει και τιμώντας τους κατά περίπτωση. Εντελώς πρόσφατα το Μουσείο είχε τη χαρά να υποδεχτεί μια εργαζόμενη, για πρώτη φορά στην εικοσαχρονη ιστορία του, με τετράχρονη σύμβαση, γεγονός που έχει αναβαθμίσει κατά πολύ την εικόνα και την προσφορά του.

Πολλές είναι οι οφειλές του Μουσείου και κάμποσες απ' αυτές έχουμε καταφέρει μέχρι στιγμής να ικανοποιήσουμε. Πρώτη χρονολογικά ήταν το 2007 η εκπαιδευτική πινακίδα της ιστορίας της νεοελληνικής εκπαίδευσης που παρουσίασε, παράλληλα με την Κρητική και την Ρεθεμνιώτικη εκπαίδευση. Πρόκειται για μια μεγάλων διαστάσεων χρονολογική γραμμή, πρωτότυπη στο είδος της, που, εάν υπάρξει ευγενικός χορηγός, θα πρέπει να κυκλοφορήσει και με μορφή βιβλίου και να αποτελέσει έτσι βασικό ιστορικό εργαλείο για όσους ασχολούνται με την εκπαίδευση (στην φωτογραφία με τον **Στέλιο Φασούλη** και την **Μαρία Τσουκνάκη**). Η επόμενη οφειλή μας ήταν η εποπτική παρουσίαση των σχολείων που λειτουργούσαν στην Κρήτη από το 1661 μέχρι την λειτουργία της Παιδαγωγικής Ακαδημίας Ηρακλείου, το έτος 1965. Τα σχολεία αυτά, αρρεναγωγεία, μικτά και παρθέναγωγεία, πλησιάζουν την χιλιάδα και φανερώνουν ένα ευρύτατο σχολικό δίκτυο, που εξυμνητούσε το σύνολο του μαθητικού πληθυσμού και έφτανε μέχρι και τα απομονωμένα μετόχια.

Τρίτη οφειλή του Μουσείου ήταν εκείνη της παρουσίασης των σχολείων και των διδακτηρίων του διαμερισματος και αργότερα νομού Ρεθύμνης (σήμερα Αντιπεριφέρειά). Τα διδακτήρια που εντοπίσαμε και παρουσιάζουμε είναι 237, για 180 περίπου σχολεία, τονίζοντας με την παρουσία και την ομορφιά τους τους αγώνες των τοπικών κοινωνιών για την ανέγερση και στη συνέχεια για τον εξοπλισμό τους. Η τέταρτη οφειλή που εκπληρώσαμε ήταν εκείνη προς τον αιώνιο φίλο και χορηγό του Μουσείου **Γιώργο Π. Εκκεκάκη**, ο οποίος μας είχε επισημάνει το φαινόμενο των κρητικών σχολικών βιβλίων. Στη μνήμη του οργανώσαμε πριν από ένα χρόνο μια έκθεση αυτών των βιβλίων, από τη δική του συλλογή, που μας παραχώρησε η οικογένειά του, και από το δικό μας αρχείο. Μάλιστα κυκλοφορήσαμε και σχετικά βιβλίο, το οποίο υπήρξε και θέση καταλόγου της έκθεσης. Δυστυχώς, παρότι το ζητήσαμε, κανένας άλλος φορέας, ούτε καν η Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη αλλά ούτε και η Βιβλιοθήκη του Πανεπιστημίου Κρήτης, με τα παιδαγωγικά του τμήματα, δεν ενδιαφέρθηκε για τη μεταφορά της έκθεσης αυτής μέσα στην πόλη του Ρεθύμνου, όπου η πρόσβαση των ενδιαφερόμενων είναι ευχερέστερη.

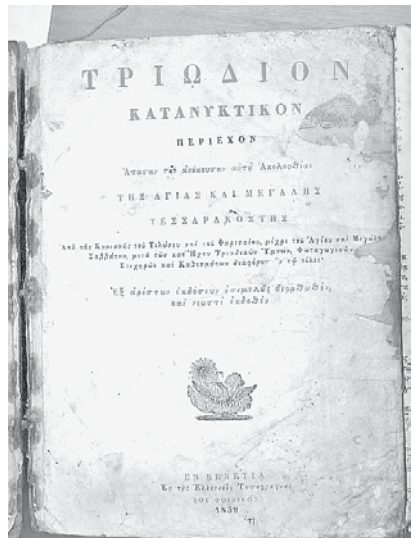
Οφειλή του Μουσείου ήταν επίσης η εποπτική παρουσίαση των νεοελληνικών αλφαιβηταρίων, που μόρφωσαν από το 1771 που κυκλοφόρησε το πρώτο, μέχρι το 2006, που πρωτοκυκλοφόρησε το σήμερα ισχύον, οκτώ ολόκληρες γενιές ελληνοπουλών. Πρόκειται για 130 διαφορετικά αλφαιβητάρια, μερικά από τα οποία αποτελούν και πρότυπα αισθητικής, παρουσιάζόμενα σε μια εκπαιδευτική πινακίδα μεγάλων διαστάσεων. Μια άλλη, εξίσου παλιά μας οφειλή, ήταν η τιμήση του αφανούς Κρήτα και Ρεθύμνιου ειδικότερα δασκάλου, εκείνου που κυρίως υπηρέτησε την ρεθεμνιώτικη ύπαιθρο και σε μεγάλο βαθμό την εκπολίτισε και βοήθησε με τους χίλιους του ρόλους στην πρόδο της. Το καταφέραμε από τις 22 του περασμένου Ιουλίου, χάρις στον Δήμο Ρεθύμνης και στον γλύπτη **Μανώλη Μανωλάκη**. Το σεμνό Μνημείο του Αφανούς Δασκάλου θα παιδαγωγεί από εδώ και στο εξής τα παιδιά που θα παίρνουν μέρος στα εκπαιδευτικά προγράμματα του Μουσείου και τους επισκέπτες του.

Οι οφειλές μας όμως είναι ακόμα πολλές και εμείς πολύ λίγοι. Ο **Γιώργος Κανακάκης** είναι αφοσιωμένος στα εκπαιδευτικά του προγράμματα, παρότι προσβέστης ο ίδιος κι ο υπογραφομένος αδυνατεί να εκπληρώσει πλήρως τον ρόλο του ως Επιμελητής του Μουσείου. Η επόμενη οφειλή μας είναι η αποτίμηση και τιμήση της προσφοράς του Ενιαίου Πολυκλαδικού Λυκείου Ρεθύμνου, σε μια μεγάλη εκδήλωση τον προσεχή χειμώνα, την οποία έχει αναλάβει να προετοιμάσει η καλή μαθητριά του **Αιμιλία Μιχελιδάκη**. Δυστυχώς μας πρόλαβε ο θάνατος του ιστορικού του διευθυντή **Κώστα Τουρνάκη**, το γεγονός όμως αυτό κάνει επιτακτικότερη την σχεδιαζόμενη εκδήλωση. Είναι περιττό βέβαια να πούμε ότι κάτι παρόμοιο θα πρέπει να γίνει στο μέλλον και με την ιστορική διαδρομή κατά πολύ ιστορικότερων εκπαιδευτηρίων: δυστυχώς μέχρι σήμερα διαθέτουμε έντυπο το ιστορικό μόνο του 1^{ου} Γυμνασίου και του Δημοτικού Σχολείου Γερανίου...

Υπεσχημένη είναι και η έρευνα του θέματος από τον υπογραφομένο της προσφοράς της Εκκλησίας στη ρεθεμνιώτικη εκπαίδευση. Παράλληλα θα πρέπει να κατασκευαστούν εκπαιδευτικές πινακίδες για το θέμα αυτό, όπως και να κυκλοφορήσει ένα αντίστοιχο βιβλίο. Γιατί είναι πολύ εύκολο στους κατά καιρούς επετειακούς μας λόγους να βγάζουμε «κορώνες» γ' αυτήν, όμως είναι πολύ δύσκολη η τεκμηριώσή της τα αρχαία, σχολικά και εκκλησιαστικά, απουσιάζουν ή σώζονται μόνο σπαράγματα τους (το παράδειγμα της Μονής Αρκαδίου είναι θλιβερό), και η ιστορία δεν γράφεται με μόνες τις κατά τόπους παραδόσεις, όσο κι αν αυτές έχουν κάποια ιστορική βάση (στη φωτογραφία εκκλησιαστικό βιβλίο του 1859, που χρησιμοποιήθηκε ως αναγνωστικό σε σχολείο της επαρχίας Αγίου Βασιλείου). Πιστεύω κι εργαζομαι γ' αυτό, ώστε η αντίστοιχη εκδήλωση να είναι εκείνη του προσεχούς λοκαριού, στη πάντα δροσόλουστη Αμνάτο.

Τελειώνοντας θα πρέπει να αναφερθεί ότι το Σχολικό Μουσείο έχει ξεκινήσει τη δημιουργία Αγροκτηπίου και Ζωοκτηπίου στην πίσω αυλή του. Μέχρι στιγμής έχουμε βοήθεια μόνο από τη Νομαρχιακή Αυτοδιοίκηση και ευελπιστούμε και στη βοήθεια άλλων φορέων για την αποπεράτωση του έργου, που άλλωστε κοστίζει ψήφουλα και η εργασία που καταβάλλεται για την πραγματοποίησή του είναι εθελοντική. Τόσο το Αγροκτήπιο όσο και το Ζωοκτήπιο δεν δημιουργούνται, βέβαια, με τα ζητούμενα του περασμένου αιώνα, επί εποχής Κρητικής Πολιτείας, που ήταν η προετοιμασία σωστών γεωργών και κτηνοτρόφων, αλλά την εξαλείψιση εκείνου που η φίλη **Μαριάννα Καλαϊτζιάκη** προσφυσά αποκαλεί «σύνδρομο της έλλειψης του χιμάτος στις νεότερες γενιές»!

Δεν χρειάζεται να επαναλάβω ότι η εθελοντική εργασία καθενός μας, ιδιαίτερα των εκπαιδευτικών, είναι πολύτιμη για το Σχολικό Μουσείο του Δήμου Ρεθύμνης. Θέλουμε, πάνω απ' όλα, εκπαιδευτικούς που να μπορούν να σχεδιάσουν, με τη βοήθειά μας, και να εμπυχνούν στη συνέχεια έστω και ένα μόνο εκπαιδευτικό πρόγραμμα κατ' έτος, με θέμα που να εντάσσεται στα ιδιαίτερα ενδιαφέροντά τους (μουσική, γύμναση, τραγούδι, ιγνογραφία, καλλιγραφία κ.λπ.). Μέχρι σήμερα έχουμε σχεδιάσει, και από τη νέα σχολική χρονιά προσφέρουμε επτά διαφορετικά προγράμματα. Θα θέλαμε να τα κάνουμε δέκα και στη συνέχεια άλλα τόσα, όλα τους βιωματικά, άρα και κατάλληλα να ακουμπήσουν τις παιδικές ψυχές.

Πρόταση ανάγνωσης

Διαβάστε τις εκδόσεις του Σχολικού Μουσείου. Διαβάστε το βιβλίο του εκπαιδευτικού μας προγράμματος «Μια μέρα στο σχολείο της ύστερης Κρητικής Πολιτείας». Διαβάστε ακόμη το βιβλίο «Τα Κρητικά σχολικά βιβλία». Διαβάστε και το βιβλιαράκι μας «Σχολικό Μουσείο Δήμου Ρεθύμνης». Αν τα διαβάσετε και τα τρία, θα σας απονεύσουμε, όπως κάνουμε και με τα παιδιά που παρακολουθούν τα εκπαιδευτικά μας προγράμματα, το «Απολυτήριο» του Σχολικού Μουσείου, και μάλιστα με βαθμό άριστα και με διαγωγή κοσμιωτάτη!

* Ο **Χάρης Στρατιδάκης** είναι Δρ Παιδαγωγικής-ιστορικός ερευνητής-συγγραφέας strharis@yahoo.gr, 2831055031